

ВПЛИВ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ НА КРИМІНАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ: ПЕРЕВАГИ, ВИКЛИКИ ТА РИЗИКИ

У сучасному світі технологічний прогрес та діджиталізація змінюють практично всі сфери життя, включаючи правосуддя та правоохоронну діяльність. З одного боку, ці зміни можуть сприяти ефективнішому та швидшому кримінальному провадженню, забезпечуючи доступ до нових інструментів для збору, аналізу та зберігання доказів. З іншого боку, вони також вносять нові виклики та ризики, пов'язані з можливістю кіберзлочинності, порушенням приватності, недостовірною або недостатньо обґрунтованою діджитальною інформацією в судовому процесі.

Отже, ключовим питанням, яке виникає в контексті дослідження, є наступне: як технології та діджиталізація впливають на сучасну систему кримінального правосуддя, які переваги вони приносять, які виклики стоять перед правоохоронцями та судовими органами, і які ризики пов'язані з їхнім застосуванням?

Ця проблема вимагає глибокого аналізу, щоб зрозуміти, як адаптувати правову систему до нових реалій цифрової ери, зберігаючи при цьому принципи справедливості, ефективності та прав людини.

Термін «діджиталізація» є українською версією англійського слова «digitalization» і, за визначенням словника, вказує на зміни в різних сферах життя суспільства, пов'язані з використанням цифрових технологій. Це спрощена форма терміну «цифрова трансформація» і відображає глобальний рух у напрямку цифрової революції. Диджитизація може бути розглянута як синонім «оцифровування», а «діджиталізація» або «цифровізація» означає перетворення паперових документів на їх електронні (цифрові) версії [1].

Усі зазначені терміни – «діджитизація», «диджиталізація», «цифрова трансформація» – описують процеси, які відбуваються у сфері публічного управління і призводять до значущих змін за допомогою цифрових технологій. Вони відрізняються за характером цих змін. Оцифровування, наприклад, стосується лише переходу від паперового до електронного документообігу. Цифровізація включає автоматизацію більшості процесів в публічному управлінні для полегшення та прискорення спілкування між державою та громадянином. У випадку цифрової трансформації йдеться про перехід на новий рівень взаєморозуміння між державою та громадянином, де основний акцент робиться на якісних аспектах, таких як права, свободи та інтереси людини. Цифрова трансформація слугує вступом до цифрового урядування, яке швидко набуває популярності по всьому світу і було визнано ООН як один з ключових пріоритетів для країн, що розвиваються [2, с. 110].

Вдало визначення надає Н. Глинська, «Цифровізація кримінального провадження – це багатоаспектне поняття, що в діяльнісному розумінні являє собою процес розумного впровадження (розумне оснащення) цифрових та інформаційних технологій у кримінальну процесуальну форму, що супроводжується адаптацією кримінального провадження до специфіки цифрового середовища (цифрової інформації) та специфіки розслідування кіберзлочинів із дотриманням необхідного балансу між підвищенням ефективності розслідування та судового розгляду та забезпеченням прав та законних інтересів осіб в цій царині» [3, с. 271].

Розглянемо переваги та недоліки діджиталізації кримінального провадження.

Електронний документообіг кримінального провадження значно зменшить час погодження процесуальних рішень, а отже, сприятиме реалізації принципу розумних строків.

Більшість юристів України підтримують позицію, що діджиталізація є способом зменшити навантаження на слідчого й прокурора у кримінальному

провадженні щодо розгляду клопотань і подальшого судового оскарження ненадання відповіді на них або відмови в задоволенні таких клопотань [4].

Варто зазначити, що 30 квітня 2020 р. відбувся запуск пілотного проєкту системи електронного кримінального провадження ECase Management System (MS) (далі – eCase MS) – системи оптимізації досудового розслідування антикорупційних органів України. Вона інтегрована з Єдиним реєстром досудових розслідувань та системами судових органів, що дозволить НАБУ, САП та ВАКС взаємодіяти онлайн, пришвидшити час та підвищити якість досудового розслідування [5].

Що стосується збереження копій матеріалів кримінальних проваджень в електронній формі у дізнавача, слідчого чи прокурора варте уваги наступне твердження.

Здійснення системного аналізу кримінального процесуального законодавства, дозволило науковцям зробити висновок, що збереження матеріалів кримінального провадження в електронній формі можливо в деяких випадках: 1) виготовлення в електронній формі з використанням кваліфікованого електронного підпису службової особи; 2) створення з використанням інформаційно-телекомунікаційної системи досудового розслідування; 3) оцифрування, тобто переведення матеріалів кримінального провадження в електронний формат [6, с. 255–257].

Завдяки швидкому темпу технологічного розвитку та діджиталізації кримінальне провадження переживає значущі зміни, які впливають на всі аспекти правосуддя в сучасному світі. На основі проведеного аналізу можна зробити кілька ключових висновків:

- 1) Переваги технологій в кримінальному провадженні. Нові технології пропонують ефективніші методи збору, аналізу та зберігання доказів, що сприяє прискоренню судових процесів і покращенню якості правосуддя. Автоматизація та цифрові інструменти можуть значно підвищити продуктивність правоохоронних органів і забезпечити більш точне виявлення злочинів.

- 2) Виклики, пов'язані з технологіями. Захист особистої приватності, надійність електронних доказів, а також ризики кіберзлочинності стають серйозними проблемами, які потребують комплексного підходу для їх вирішення. Недостатня кваліфікація персоналу та відсутність чітких регулятивних рамок можуть також стати перешкодою для успішної імплементації технологій в правосудді.
- 3) Ризики та їх вплив на правосуддя. Неправильне використання технологій може призвести до порушення прав людини, недостовірної діджитальної інформації та інших правових проблем. Тому важливо розробити чіткі протоколи та стандарти безпеки для захисту прав та свобод громадян.

Загалом, вплив технологій та діджиталізації на кримінальне провадження є двозначним: вони пропонують нові можливості для покращення системи правосуддя, але одночасно створюють виклики та ризики, які потребують уважного вивчення та регулювання. Для забезпечення справедливого, ефективного та безпечного правосуддя в умовах цифрової трансформації необхідно вдосконалювати законодавство, підвищувати кваліфікацію працівників та впроваджувати передові технологічні рішення з обережністю та відповідальністю.

Нові законодавчі ініціативи у цій області сьогодні є досить передовими, але незрозумілість щодо якості технологічного забезпечення та недостатня кібербезпека гальмують розвиток електронного документообігу. В націй державі. Доки ці проблеми не будуть вирішені, основною задачею залишається збереження традиційного паперового формату документів та розумне застосування цифрових систем, особливо у випадках роботи з конфіденційною інформацією. Крім того, для уникнення перевантаження правоохоронних та судових органів слід ввести окрему посаду відповідального за електронний документообіг.

Список використаних джерел:

1. Трансформація. Словник української мови. <http://sum.in.ua/s/transformacija> (дата звернення: 01.03.2022).
2. О. Хлебінська. Сутність цифрової трансформації з різних позицій підприємців та науковців. *Економіка та держава*, №9, 2021. с. 107-111.
3. Н. Глинська. Цифровізація та цифрова трансформація кримінального провадження: питання термінології. In: *Omul, criminologia, știința*, Ed. Ediția a 2-a, 24 martie 2021, Кишинів. Chișinău: Institutul de științe penale și criminologie aplicată, 2021, Ediția a 2-a, Vol. 1, стор. 268-272.
4. Диджиталізація кримінального процесу. Веб-портал Юрист і Закон. URL: <https://cutt.ly/kOlkr8a> (дата звернення 01.03.2022)
6. Впровадження eCase MS допоможе детективам скоротити тривалість досудового розслідування. Офіційний веб-портал Національного антикорупційного бюро України. URL: <https://cutt.ly/KOlldAl> (дата звернення 01.03.2022).
6. Фоміна Т. Особливості збереження матеріалів кримінальних проваджень в умовах воєнного стану. *Вісник ХНУВС*. 2022. № 2(97). С. 250–260. DOI: 10.32631/v.2022.2.22.